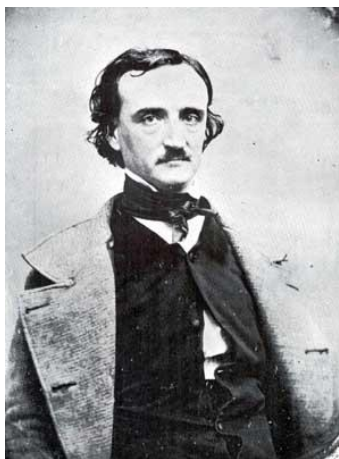

Edgar Allan Poe (19. 1. 1809 Boston, stát Massachusetts, Spojené státy americké – 7. 10. 1849 Baltimore, stát Maryland)

Americký spisovatel a novinář. Významný představitel literárního romantismu v poezii i próze, přední zakladatel detektivní, hororové a vědeckofantastické literatury.

Poe se narodil v rodině **kočovných herců**. Oba jeho rodiče však záhy zemřeli (matka patrně na zápal plic). Dvouletého **sirotka** si r. 1811 vzali na vychování bohatí, ale bezdětní **manželé Allanovi**. Svě příjmení pak dali Edgarovi jako prostřední z jeho jmen.

Na utváření Poeovy osobnosti výrazně působilo několik skutečností. Láskyplný vztah k nevlastní matce byl doprovázen konflikty s přísným otčím. Allanovi Edgara nikdy neadoptovali; poskytli mu dobré školní vzdělání, ale nijak jej hmotně nepodpořili pro budoucnost. Poe od dětství hodně četl; kromě **beletrie** se zabýval také **přírodními vědami**: jejich metodu přesného popisu použil ve svých pozdějších prózách.

Léta 1815 – 1820 strávila rodina Allanových ve **Velké Británii**; Edgara tam umístili do typické anglické internátní školy. Anglie Poea hluboce ovlivnila spojením starobylosti, tajemna a nevládného konzervatismu. V r. 1826 Poe začal studovat **jazyky** na **Virginské univerzitě**, kterou rok předtím založil Thomas Jefferson, jeden z vůdců někdejší Americké revoluce 1776. Protože měl student Poe od Allanových jen nízké kapesné, zkusil štěstí v hazardních hrách, ale ty ho naopak uvrhly do dluhů. Když je otčím odmítl zaplatit, Poe opustil již v r. 1827 univerzitu a (navíc zklamán tím, že jeho dívka se mezitím zasnoubila s bohatým podnikatelem) vstoupil z finančních důvodů do **armády**. Zároveň mu však vyšla **první kniha: básnická sbírka Tamerlán a jiné básně**.

Rodina Allanových se Poeovi odcizila poté, kdy mu v r. 1829 nevlastní matka zemřela a otčím se rychle znovu oženil (z druhého manželství se mu posléze narodily tři děti). Poe ještě začal studovat na proslulé **vojenské akademii West Point**, ale tam se jen utvrdil ve svém odporu vůči bezduché tuhé kázni a po několika měsících ji opustil (r. 1831), aby se plně věnoval literární práci.

Poe dospěl ve velmi inteligentního, sečtělého, společenského, avšak také prudkého a extravagantního (výstředního) muže. Jako autor tří básnických sbírek se pokusil rovněž o prózu: v r. 1833 vyhrál literární soutěž (se svou povídkou *Rukopis nalezený v láhvi*; jedná se o přízračný trosečnický příběh) a vzápětí nastoupil dráhu žurnalisty. Byl zdatným **novinářem**: psal velké množství textů různého druhu, od povídek a básní až po literární kritiky. Vystřídal několik redakcí, dokázal zněkolikanásobit náklad novin, pro něž pracoval.

V r. **1836 se oženil se svou** ani ne čtrnáctiletou **sestřenicí Virginíí Clemmovou**. Novinářská profese nebyla výnosná a manželé Poeovi žili velmi skromně. Poe usilovně pracoval, ale zároveň si život komplikoval nemírným pitím alkoholu.

40. léta 19. století představují vrchol Poeovy literární činnosti. Nejprve (r. 1840) vydal dvousvazkový povídkový soubor *Grotesky a arabesky*, do nějž shrnul i některé své dřívější práce. V r. 1841 Poe časopisecky otiskl **povídku Vraždy v ulici Morgue**. Dílo vzbudilo velkou pozornost (i v Evropě, především ve Francii), neboť se jedná o první skutečný detektivní příběh v dějinách literatury (a postava francouzského racionalistického pátrače Augusta Dupina, řešícího záhadu vraždy dvou žen v pokoji uzamčeném zevnitř, je prvním literárním detektivem vůbec – inspiroval i britského spisovatele Arthura Conana Doylea ke stvoření slavného Sherlocka Holmese). Stejně

mohutný i mezinárodní ohlas měla také další Poeova detektivka *Zlatý brouk* (1843): tentokrát šlo o rozluštění šifry skrývající místo uložení pirátského pokladu.

V r. **1842** se v americké Philadelphii Poe setkal s jiným mladým, ale také již populárním spisovatelem, s **britským prozaikem Charlesem Dickensem**; ačkoli oba náležejí k odlišným literárním směrům (Dickens psal metodou realismu), setkání bylo pro oba významné, neboť jejich tvorba měla některé podobné rysy.

R. **1845** Poe způsobil senzaci svou **básní *Havran***, která se zařadila mezi nejslavnější literární díla všech dob. Poeova umělecká dráha kulminovala, opatrně následována i zlepšením finanční situace. Zvrat však přinesla tragická událost: v r. **1847 zemřela** na tuberkulózu v necelých pětadvaceti letech Poeova manželka **Virginia**. Poe se dvakrát pokusil navázat nový vztah, ale ani v jednom případě neuspěl, protože jeho partnerky odrazovala Poeova záliba v alkoholu. Poe začal rychle chátrat na těle i na duchu, ale ještě napsal **esejistické dílo *Eureka***, v němž shrnul svůj filozofický pohled na svět. 3. října 1849 byl nalezen zcela vyčerpán a opilý na ulici ve městě Baltimore, kde žil, a ačkoli byl dopraven do nemocnice, po čtyřech dnech zemřel.

Některá díla:

Básnicka sbírka *Tamerlán a jiné básně* (Tamerlane and Other Poems; 1827; Tamerlán neboli Timur byl proslulý turkotatarský panovník i vojevůdce ve 14. století);

Báseň *Havran* (The Raven; 1845; báseň se ve skutečnosti jmenuje *Krkavec*, ale většina českých překladatelů dává přednost názvu *Havran*, který je anglickému originálu blízký svou dvouslabičnou délkou i zvukovou podobou; *havran* = angl. *rook*);

Povídky:

a) detektivní: *Vraždy v ulici Morgue* (The Murders In The Rue Morgue), ***Zlatý brouk*** (The Gold Bug);

b) tajuplné a hororové: *Černý kocour* (The Black Cat), ***Démon zvrácenosti*** (The Imp of the Perverse), ***Jáma a kyvadlo*** (The Pit and the Pendulum), ***Král Mor*** (King Pest), ***Maska Červené smrti*** (The Masque of the Red Death), ***Muž davu*** (The Man Of The Crowd), ***Předčasný pohřeb*** (The Premature Burial), ***Skokan*** (Hop-Frog), ***Sud vína amontilladského*** (The Cask of Amontillado), ***William Wilson***, ***Zánik domu Usherů*** (The Fall of the House of Usher), ***Zrádné srdce*** (The Tell-Tale Heart);

c) dobrodružné: *Pád do Maelströmu* (A Descent into the Maelström), ***Rukopis nalezený v láhvi*** (MS. Found in a Bottle);

d) vědeckofantastické: *Příběh z Rozeklaných hor* (A Tale of the Ragged Mountains), ***Rozhovor Eirose s Charmionem*** (The Conversation of Eiros and Charmion), ***Rozhovor Monose a Uny*** (The Colloquy of Monos and Una), ***Senzace s balonem*** (The Balloon-Hoax), ***Von Kempelen a jeho objev*** (Von Kempelen and His Discovery);

e) humoristické (ovšem zároveň zpravidla zařaditelné k výše uvedeným skupinám): ***Muž, který se rozpadl*** (The Man that Was Used Up), ***Na slovíčko s mumii*** (Some Words with a Mummy), ***O šizení jakožto exaktní vědě*** (Diddling Considered as One of the Exact Sciences), ***Tisící druhý Šeherezádin příběh*** (The Thousand-And-Second Tale of Scheherezade), ***Vrah jsi ty!*** (Thou Art the Man);

Dobrodružný román *Příběhy Arthura Gordona Pyma* (The Narrative of Arthur Gordon Pym of Nantucket (1837 časopisecky, 1838 knižně);

Literární esej *Filozofie básnické skladby* (The Philosophy of Composition; 1846; autorská interpretace *Havrana*);

Filozofický esej *Eureka* (1848).

<http://baldpunk.com/wp-content/uploads/2009/11/edgar-allan-poe.jpg>

<http://www.eapoe.org/papers/misc1921/quinni43.jpg>

Edgar Allan Poe (1809 – 1849): Zrádné srdce

Nervy – ano, mé nervy byly a jsou stále strašlivě rozervány, strašlivě; ale proč chcete tvrdit, že jsem šílený? Choroba zbystrila mé smysly, nezničila je, neotupila. Především sluch jsem měl citlivý. Co se jen šustlo mezi nebem a zemí, všechno jsem slyšel. Slyšel jsem zvuky i ze samého pekla. Jak to tedy, že jsem šílený? Poslouchejte a sami posuďte, jak rozumně, jak chladně vám celý příběh vypovím.

Jak jsem vůbec na tu myšlenku připadl, to vám říci nemohu, ale jakmile se mi jednou v mozku zrodila, štvála mne ve dne v noci. Žádný cíl jsem jí nesledoval. Prchlivosti jsem nepropadl. Měl jsem rád toho starce. Nikdy mi neukřivdil. Nikdy mne neurazil. Po jeho zlatě jsem nebažil. Myslím, že to bylo to jeho oko! Ano, to bylo ono! Jedno jeho oko se podobalo oku supa – bleděmodré oko, potažené mázdrou. Kdykoli se na mne upřelo, krev ve mně ztuhla. A tak jsem se pozvolna krok za krokem odhodlával vzít starci život a oka se jednou provždy zbavit.

A teď jsme u toho. Máte mě za šílence. Šílenci přece nic nevědí. Ale to jste měli vidět mne! Měli jste vidět, jak rozvážně jsem postupoval – s jakou obezřetností – s jakým bystrozrakem, s jakou přetvářkou jsem se pustil do díla! Nikdy jsem nebyl k starci vlídnější než v posledním týdnu před tím, než jsem ho zabil. Každou noc kolem dvanácté jsem stiskl kliku jeho dveří a otevřel je – ale jak příjemně! A pak, když jsem je pootevřel natolik, že se mi do nich mohla vejít hlava, vsunul jsem tam zatemnělou, docela uzavřenou svítilnu, uzavřenou tak, že ani trochu světla neprosvítalo – a pak jsem tam strčil hlavu. Ó byli byste se smáli, kdybyste viděli, jak prohnaně jsem ji tam strkal! Sunul jsem ji pomalu, nesmírně pomalu, abych nevyrušil starce ze spánku. Trvalo mi hodinu, než jsem protáhl celou hlavu dveřmi a mohl jej spatřit na lůžku. Tak vidíte! Jednal by šílenec takhle rozvážně? A pak, když jsem měl celou hlavu v místnosti, odklopil jsem opatrně svítilnu – ale jak opatrně! (její závěsy totiž skřípaly) – odklopil jsem uzávěr natolik, že jen jediný tenký paprsek dopadl na supí oko. A tak jsem to prováděl noc co noc přesně o dvanácté po sedm dlouhých nocí. Pokaždé jsem však našel oko zavřené, a tak jsem nemohl dílo dokonat, neboť stařec sám mne nepopouzel – jenom to jeho uhrančivé oko. A každé ráno, jakmile se rozednilo, vstoupil jsem směle do jeho světnice, neohroženě s ním mluvil, oslovoval ho boдрým tónem, dotazoval se ho, jak strávil noc. Jak vidíte, musel by to být stařec s velmi pronikavým postřehem, aby mne podezíral, že každou noc přesně po dvanácté se na něj dívám, když spí.

Osmé noci jsem ještě opatrněji než dříve otevíral dveře. Minutová ručička na hodinách se pohybuje rychleji, než se pohybovala moje ruka. Až do této noci jsem si plně neuvědomoval rozsah svých schopností, svého důvtipu. Teď jsem sotva ovládal pocity triumfu. Jen si představte: kousek po kousíčku otvírám dveře a on nemá potuchy o mých tajných skutcích a záměrech. Při tomto pomyšlení jsem se spokojeně zachechtal a je docela možné, že mne slyšel, neboť se náhle jako v úleku na lůžku pohnul. Teď si třeba myslíte, že jsem ustoupil – ba ne. V jeho pokoji byla černočerná tma (okenice tu ze strachu před lupiči pevně zavírali), a tak jsem věděl, že nemůže vidět škvíru ve dveřích, které jsem neúprosně sunul dovnitř.

Již jsem měl hlavu uvnitř pokoje a právě jsem se chystal otevřít svítilnu, když mi palec uklouzl po plechovém uzávěru. Stařec se na posteli prudce vzpřímil a vykřikl: „Kdo je tu?“

Zůstal jsem bez hnutí, mlčel jsem. Po celou hodinu jsem nepohnul jediným svalem a za tu dobu jsem ho neslyšel uléhat. Stále seděl vzpřímený na lůžku a naslouchal – právě tak jako já jsem noc co noc naslouchal – šelestu umrlčích hodinek ve dřevě stěn.

Tu jsem zaslechl slabý sten a věděl jsem, že je to sten smrtelného děsu. Nebyl to sten bolesti nebo žalu – ó nikoli! Byl to hluboký, zdušený zvuk, který vychází z hloubi duše přemožené hrůzou. Znal jsem dobře ten zvuk. Nejednou v půlnočním čase, když celý svět spal, vydral se z mé vlastní hrudi a svým ohavným echem znásobil hrůzu, která mne zachvacovala. Jak pravím, znal jsem dobře ten zvuk. Věděl jsem, jak starci je, a litoval jsem ho, třebaže v skrytu duše jsem se pochechtával. Věděl jsem, že je vzhůru od prvního nepatrného klapnutí, po němž se otočil v posteli. Od té chvíle se v něm vzrůstal strach. Jistě si namlouval, že se nemá čeho bát, ale marně. Říkal si: „To nic není, to je jen vítr v komíně, jen myška přešla po podlaze,“ nebo: „To jenom cvrček vrznul křídélkem.“

Ano, těmito výmysly se snažil utěšit; ale již poznal, že je všechno marné. Všechno marné – neboť Smrt se přikradla, již ho obestoupila svým černým stínem, již svírala svou oběť. A neblahou mocí nezřehného stínu dala mu tušit – třebaže neviděl, ani neslyšel – dala mu tušit, že moje hlava je v místnosti.

Když jsem dlouho velmi trpělivě čekal a nezaslechl, že uléhá, odhodlal jsem se pootevřít ve svítelně úzkou, uzoučkou škvírku. Nedovedete si představit, jak potají, jak neslyšně jsem ji otvíral, až z ní konečně vyšlehl jediný šerý paprsek, pavoučí nitka, a dopadl na supí oko.

Bylo otevřené, dokořán, dokořán otevřené – a jak jsem na ně hleděl, rostla ve mně zloba. Viděl jsem naprosto zřetelně tu matnou modř, přetaženou ohyzdným šlojířem – a mrazilo mne až v morku kostí – jinak jsem však ze starcovy tváře či těla neviděl zhola nic, neboť jsem namířil paprsek jakoby pudově přesně na prokletý bod.

Nu, a teď – neřekl jsem vám, že to, co si mylně vykládáte jako šílenství, jsou pouze zbystřené smysly? – nu a teď, povídám, mi k uším dolehl hluboký, dutý, spěchavý zvuk jako tikot hodinek zabalených do bavlnky. Tento zvuk jsem také dobře znal. Byl to tlukot starcova srdce. Vydražďoval můj hněv, tak jako údery na buben pohánějí vojáka k odvaze.

Přesto jsem se ovládl a zůstal zticha na místě. Sotva jsem dýchal. Svítlnu jsem třímal skálopevně. Ze všech sil jsem se snažil udržet proud světla na oku. Ale pekelný buchot jeho srdce se rozmáhal. Vteřinu za vteřinou bušilo rychleji a rychleji, silněji a silněji. Stařec jistě, zcela jistě prožíval krajní hrůzu! Jak říkám, bušilo čím dál silněji, každou vteřinu silněji! – Dobře mě posloucháte? Řekl jsem vám, že mám pocuchané nervy. Také že mám. A tenhle nekalý zvuk mě teď v nejhlubší půlnoční hodině v tom děsivém tichu starého domu vydražďil k hrůze, kterou jsem už nemohl zvládnout. A přece jsem to ještě několik minut vydržel a klidně stál dál. Avšak buchot sílil, ještě sílil! Myslel jsem, že mu srdce musí puknout. A tu mě přepadl nový strach – ten zvuk přece uslyší souseď! Starcova hodina udeřila! Zařval jsem, dokořán jsem odklopil svítlnu a skočil do místnosti. Vyzval jediný skřek – pouze jediný. V mžiku jsem ho strhl na zem a převrátil na něj těžkou postel. Když jsem spatřil, že se mi dílo podařilo, radostně jsem se usmál. Avšak ještě po mnoho minut se ozýval tlumený tlukot starcova srdce. To mě už nerozčilovalo – stěnou ten zvuk nepronikne. Konečně to přestalo. Stařec byl mrtev. Odsunul jsem postel a prohlédl si mrtvolu. Ano, byl mrtev, nadobro mrtev. Položil jsem mu ruku na srdce a dlouho ji tam držel. Netlouklo. Byl nadobro mrtev. Jeho oko mě už trápit nebude.

Jestliže si dosud myslíte, že jsem šílený, pak si to přestanete myslet, až vám vylíčím, jak prozíravě jsem si počínal, abych ukryl mrtvolu. Noci valem ubývalo, pracoval jsem chvatně, ale v tichosti. Nejprve jsem tělo rozsekal. Odřízl jsem hlavu, pak ruce a nohy.

Pak jsem z podlahy světnice vytrhal tři prkna a vše jsem uložil mezi fošny. Pak jsem prkna zasadil zpět tak chytře, tak obratně, že by žádné lidské oko – ani to jeho! – nemohlo odhalit nejmenší chybičku. Nebylo třeba nic omývat, nebyla tu jediná skvrnka – nikde kapička krve. Před tím jsem se měl zvlášť na pozoru. Všecko steklo do džberu. Haha!

Když jsem skončil tuto práci, byly čtyři hodiny – a dosud tma jako o půlnoci. Právě když zvon odezněl, ozvalo se bouchání na domovní dveře. Šel jsem dolů otevřít s lehkým srdcem – neboť z čeho bych teď měl mít strach? Vstoupili tři muži, kteří se velmi zdvořile představili jako policejní komisaři. Soused prý během noci zaslechl výkřik: to vzbudilo podezření, že se stalo něco nekalého; do policejní úřadovny přišlo hlášení a tak prý oni (komisaři) byli vysláni, aby prohledali dům.

Usmál jsem se – neboť čeho bych se bál? Pozval jsem pány dál. Výkřik, řekl jsem, byl můj vlastní výkřik ze spaní. Podotkl jsem, že stařec není přítomen, odjel na venkov. Provázel jsem návštěvu po celém domě. Vybědl jsem je, aby se dali do pátrání – aby pátrali dobře. Posléze jsem je zavedl do jeho pokoje. Ukázal jsem jim jeho drahocennosti – byly bezpečně uloženy, netknuty. Opojen sebedůvěrou přinesl jsem do pokoje židle a naléhal na úředníky, aby si zde po té námaze odpočali, a pak, stržen svým skvělým triumfem k závatné odvaze, postavil jsem vlastní křeslo právě na místo, pod nímž ležela má oběť.

Komisaři byli spokojeni. Mé vystupování je přesvědčilo. Počínal jsem si naprosto nenuceně. Seděli – já jsem bodře odpovídal na jejich dotazy, mluvilo se o běžných věcech. Ale netrvalo

dlouho a začal jsem pociťovat, že blednu, a přál jsem si, aby odešli. Rozbolela mne hlava a měl jsem dojem, že mi zvoní v uších; ale oni pořád seděli a pořád povídali. Zvonění se začalo ozývat určitěji, znělo vytrvale a stále určitěji. Rozpovídal jsem se ještě nenuceněji, abych se toho pocitu zbavil, avšak zvonění neustávalo a bylo stále zřetelnější a zřetelnější – až jsem konečně poznal, že ten zvuk mi nezní v uších.

V tu chvíli jsem nepochybně silně zbledl; hovořil jsem však ještě plynuleji a zvýšil jsem hlas. Ten zvuk však sílil – co jsem si mohl počít? Byl to hluboký, dutý, pospíchavý zvuk – tolik podobný zvuku hodinek zabalených do bavlnky. Dech se ve mně zatajil – ale vidím, komisaři nic neslyší. Hovořil jsem rychleji a důrazněji, avšak tlukot ustavičně sílil. Vstal jsem a začal se hádat o hlouposti, zvyšoval jsem hlas, až mi přeskakoval, rozhazoval jsem divoce rukama – avšak tlukot neustále sílil. Proč už jen nejsou pryč? Pobíhal jsem po místnosti, dupal, jako by mne poznámky těch lidí vydražďovaly k hněvu – avšak tlukot ustavičně sílil. Můj Bože, co jsem měl dělat? Zuřil jsem, běsnil, proklínal. Popadl jsem židli, na které jsem seděl, a rachotil s ní o podlahu, ale tlukot přehlušoval i to – a nepřetržitě sílil, stoupal výš a výš! A ti muži se stále bezstarostně baví a usmívají. Je to možné, že to neslyší? Všemohoucí Bože – ne, ne, oni to slyší! Mají podezření! Oni to vědí! A posmívají se mé hrůze! To jsem si tehdy pomyslel a stále si to myslím. Ale vše bylo lepší než tato muka! Vše bylo snesitelnější než tento výsměch! Již jsem nemohl snášet ty jejich pokrytecké úsměvy! Cítil jsem, že musím vykřiknout – anebo zemřu! A teď – poslouchejte – zas ten zvuk stoupá! Výš a výš a výš a výš!

„Lotři!“ zaječel jsem. „Konec přetvářky! Doznávám se – udělal jsem to já! Vytrhejte prkna – zde, zde! To jeho hnusné srdce tak tluče!“

Edgar Allan Poe, Pád do Maelströmu a jiné povídky, Praha 2007, s. 77 – 89. Přeložil Jiří Schwarz.

Poznámky a vysvětlivky:

bodře – dobromyslně, uvolněně; **echo** – ozvěna; **mázdra** – tenká blána; **šlojír** – zde závoj; **uhrančivý** – mající schopnost uhranout, tedy pohledem ublížit.